

Вищевказана модель була обрана, як найбільш значуща для даного дослідження в методологічному відношенні. При моделюванні кластерів слід враховувати поширення знань між компаніями, що спеціалізуються на однакових і різних галузях, а також виникнення нових компаній в просторовому середовищі.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Портер М. Конкуренція / М. Портер. [пер. с англ.]. – М. : Издательский дом «Вильямс», 2006. – 608 с.
2. Геєць В. Кластери і мережеві структури в економіці – тема досить цікава, але на сьогодні ще до кінця не вивчена... // Економіст. – 2008. – № 10. – С. 10–11.
3. Соколенко С.І. Кластери в глобальній економіці. – К. : Логос, 2004.
4. Саблук П.Т. Кластеризація як механізм підвищення конкурентоспроможності та соціальної спрямованості аграрної економіки / П.Т. Саблук, М.Ф. Кропивко // Економіка АПК. – 2010. – № 1. – С. 3–12.
5. Амоша О.І. Перспективи формування транскордонних європейських інноваційних систем і нанотехнологічних кластерів / О.І. Амоша, В.І. Ляшенко // Соц.-екоп. пробл. сучас. періоду України. – 2008. – Вип. 3. – С. 159–176.
6. Бубенко П.Т. Інноваційний розвиток регіонів: монографія / П.Т. Бубенко, О.Б. Снісаренко. – Х. : Вид-во «Форт», 2009. – 160 с.
7. Brenner Thomas. Simulating the Evolution of Localised Industrial Clusters – An Identification of the Basic Mechanisms // Journal of Artificial Societies and Social Simulation. – Vol. 4. – №. 3.
8. Цеслів О.В. Дослідження стохастичних моделей управління запасами. Актуальні проблеми економічної кібернетики : [кол. наукова монографія] / під ред. О.Ю.Чубукової. – К. : ВД Стило, 2014. – 240 с.
9. Цеслів О.В., Клімов О.О. Раціональна поведінка фірми на інвестиційному ринку. Стохастичний підхід. – К. : Економічний вісник, 2009. – № 6. – С. 477–481.

УДК 658.5:303.732:005.3(477)

Череп А.В.

*доктор економічних наук, професор
Запорізького національного університету*

Юдіна Х.К.

*аспірант кафедри фінансів та кредиту
Запорізького національного університету*

СИСТЕМНИЙ ПІДХІД ДО ПОБУДОВИ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

У статті розкрито сутність системного підходу як основної методології дослідження систем управління діяльністю підприємства. За допомогою системного підходу можна дослідити та проаналізувати окремо складові компоненти системи управління діяльністю підприємств машинобудування, що забезпечить комплексність та всебічність дослідження. Досліджено сутність терміну «система». Розширено дефініцію «система управління діяльністю підприємств». Проведений аналіз наукової літератури дозволив побудувати структуру системи управління діяльністю підприємств машинобудування з виокремлення таких її елементів: суб'єкт управління, об'єкт управління, апарат управління, процес управління, комунікаційні зв'язки, управлінські рішення.

Ключові слова: система, структура управління, системний підхід, суб'єкт, об'єкт, процес, управлінські рішення, комунікаційні зв'язки.

Череп А.В., Юдіна Х.К. СИСТЕМНЫЙ ПОДХОД К ПОСТРОЕНИЮ СИСТЕМЫ УПРАВЛЕНИЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬЮ ПРЕДПРИЯТИЯ

На сегодня отрасль предприятий машиностроения является основным источником создания материально-технической базы страны. Развитие предприятий машиностроения влияет на состояние конкурентоспособности как на внутреннем, так и на внешнем рынках, значение ВВП, уровень жизни населения. На стабильность развития предприятий влияет ряд факторов, таких как: нестабильность внешней среды, увеличения диверсификации производства, усиления социальной ответственности бизнеса. Под влиянием этих факторов усложняются бизнес процессы на предприятиях. Основой обеспечения устойчивого развития предприятий выступает система управления. Построение гибкой, способной к адаптации системы управления является основой преодоления кризиса и обеспечения эффективной и результативной деятельности предприятий машиностроения. В статье раскрыта сущность системного подхода как основной методологии исследования систем управления деятельностью предприятия. С помощью системного подхода можно исследовать и проанализировать отдельно компоненты системы управления деятельностью предприятий машиностроения, что обеспечит комплексность и всесторонность исследования. Исследована сущность термина «система». Расширена дефиниция «система управления деятельностью предприятий». Проведенный анализ научной литературы позволил построить структуру системы управления деятельностью предприятий машиностроения с выделением следующих ее элементов: субъект управления, объект управления, аппарат управления, процесс управления, коммуникационные связи, управленческие решения.

Ключевые слова: **Ключевые слова:** система, структура управления, системный подход, субъект, объект, процесс, управленческие решения, коммуникационные связи.

Cherep A.V, Yudina K.K. THE SYSTEMATIC APPROACH TO BUILDING ENTERPRISES MANAGEMENT SYSTEM

At present, the industry of mechanical engineering is the main source of the material and technical base of the country. Development of engineering enterprises influences the state of competitiveness in both domestic and foreign markets, the value of GDP, the standard of living of the population. The stability of the development of enterprises affected by a number of factors such as: the instability of the environment, increasing the diversification of production, enhance social responsibility of business. Under the influence of these factors are complicated business processes in enterprises. The basis for sustainable development of enterprises is the system of management. Building a flexible, adaptable management system is the basis for overcoming the crisis and to ensure efficient and effective performance

of mechanical engineering. The article reveals the essence of a systems approach as the basic methodology of the study of enterprise management systems. Using a systematic approach, you can explore and analyze the individual components of the system management of engineering enterprises that provide integrated and comprehensive study. The essence of the term «system». Expanded definition of «business management system.» The analysis of scientific literature has allowed to build the structure of the management of engineering enterprises with the release of her following elements: the subject of management, facility management, device management, process control, communication links, management decisions.

Keywords: system, management structure, systematic approach, subject, object, process management solutions, communication links.

Постановка проблеми. Підприємства машинобудування представляють найбільший комплекс вітчизняної промисловості та є джерелом створення матеріально-технічної бази економіки України. Сучасні тенденції розвитку підприємств машинобудування характеризуються стрімким розвитком науково-технічного прогресу у цій галузі. Забезпечуючи народне господарство транспортними засобами, сільськогосподарськими машинами, верстатами, екскаваторами, генераторами для електростанцій, обладнанням для заводів, фабрик, підприємства машинобудування сприяють розвитку всіх галузей національної економіки. Розвиток підприємств машинобудування має вплив на стан конкурентоспроможності як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках, рівень ВВП і життя населення. Поряд з цим діяльність підприємств машинобудування характеризується низкою проблем, таких як високий рівень конкуренції з боку іноземних виробників, обмеженість розвинутих ринків збуту, низьких рівень інвестиційної діяльності, збільшення критичного рівня зношеності основних засобів, недостатність обігових коштів, обмежений контроль та підтримка з боку держави, що призводить до зростання цін на матеріали, енергоресурси, комплектуючі вироби тощо [1]. Однією із причин визначених проблем є відсутність гнучкої, адаптивної та досконалої системи управління діяльністю підприємств. Криза управління є першопричиною кризи підприємства. Це пояснюється перш за все тим, що система управління не правильно оцінює ситуацію та не в змозі розробити та прийняти ефективні управлінські рішення [2]. Побудова гнучкої, здатною до адаптації системи управління є основою подолання кризи та забезпечення ефективної та результативної діяльності підприємств машинобудування, що обумовлює актуальність нашого дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження системи управління підприємствами знаходить своє відображення у роботах вітчизняних та зарубіжних науковців, а саме: П.К. Анохіна [8], М. Месаровича [7], Розенцвейга, Ф. Ханіка [6], З.Є. Шершньової [5] та інші. Розробці системного підходу як загальної методології дослідженні присвячені наукові праці О.О. Богданова, Л. фон Берталанфі, І.В. Сіменко [2], В.Ф. Максимової [3]. Значний внесок у дослідження проблем управління підприємствами машинобудування зробив І. Космідайло [11]. Науковцем Н.Г. Георгіаді досліджено інтегровані системи управління економічним розвитком машинобудівних підприємств [9]. Вченим Я. Кудря проведено теоретичний аналіз управління корпораціями в машинобудуванні, визначено місце організування у системі управління [12; 13]. Концептуальний підхід до механізму фінансового управління розроблено науковцем О. Кондрашевською [14]. Методологічні основи управління підприємствами машинобудування на основі реструктуризації сформовано у дослідженні А. Ткаченко [4].

Формулювання цілей (постановка завдання). Метою статті є дослідження сучасного стану та сутності управління діяльністю підприємств машинобудування як основи для побудови системи управління.

Виклад основного матеріалу дослідження. Жорсткі ринкові умови потребують суттєвих змін до управління підприємствами машинобудування. Останнім часом керівники підприємств машинобудування зацікавлені у розробці концепції ефективного управління, яка б повністю відповідала умовам функціонування підприємства. Аналіз наукової та спеціальної літератури показав велику кількість наукових робіт, присвячених дослідженню системи управління діяльністю підприємств машинобудування. Поряд з цим неможливо не відзначити обмеженість досліджень системи управління діяльністю підприємств в галузі машинобудування за допомогою такої методологічної основи як системний підхід. Як визначив науковець М.Д. Гвішіані, «...системна методологія являє собою найбільш упорядковану надійну основу для управління складними сферами взаємозалежної діяльності, дозволяючи розкривати й аналізувати складові компоненти системи й послідовно отримувати їх один з одним». Системний підхід допомагає дослідити різноманітні фактори, виокремити з них ті, що найбільшою мірою впливають на об'єкт з точки зору наявних загальносистемних цілей та критеріїв; віднайти шляхи та методи ефективного впливу на них [2]. Саме за допомогою системного підходу можна дослідити та проаналізувати окремі складові компоненти системи управління діяльністю підприємств машинобудування, що забезпечить комплексність та всебічність дослідження.

Становлення системного підходу, що є основою дослідження систем управління пов'язується з ім'ям австрійського біолога Людвіга фон Берталанфі, який у 1937 році висунув ідею загальної теорії систем. Основне значення полягає у дослідженні відкритих систем, які постійно обмінюються речовиною і енергією із зовнішнім середовищем [2, с. 18]. Сформульований системний підхід для дослідження систем управління знайшов широке використання серед організацій що ведуть комерційну діяльність. Як зазначали Д. Кліланд і В. Кінг, «...системний підхід отримав визнання в управлінні саме тому, що враховує внутрішній взаємозв'язок всіх аспектів сучасної промислової системи» [2, с. 19]. В.Ф. Максимова відзначила, що при застосуванні системного підходу важливим є чітке визначення понятійного апарату, тому перш за все визначимося з категорією «система» [3, с. 58].

Термін «система» походить від грецького *systema* – ціле, складене з елементів; сукупність, об'єднання взаємопов'язаних і розташованих у відповідному порядку елементів (частин) цілісного утворення; сукупність принципів (правил), які лежать в основі якоїсь теорії; сукупність органів, пов'язаних загальною функцією [4, с. 10]. Визначення сутності терміну «система» представлено у таблиці 1.

Таблиця 1
Дослідження змісту терміну «система»

№	Літературне джерело	Сутність поняття
1	Р.А. Джонсон, Ф.І. Каст, Д.І. Розенцвейг [4, с. 12]; І.В. Сіменко [2, с. 22]	Система визначається як нескінченність елементів та їх відносин, що створена для досягнення наперед заданої мети [2, с. 22; 4, с. 12].
2	З.Є. Шершньова [5, с. 94]; Ф. Ханика [6, с. 23]	Система – це єдність, що складається із взаємозалежних частин, кожна з яких привносить щось конкретне в унікальні характеристики цілого [9, с. 94].
3	Л. Берталанфі, М. Месарович [7, с. 29]	Система – безліч елементів довільної матеріальної природи, котрі знаходяться у взаємодії та заданих відношеннях один до одного [7, с. 29].
4	П.К. Анохін [8, с. 33]	Системою можна назвати тільки такий комплекс вибірково залучених компонентів, у яких взаємодія та взаємовідносини мають характер взаємної орієнтованості (ВМ) компонентів на отримання заданого корисного результату.
5	А. Холл	Під системою розуміє множини об'єктів разом з відносинами між об'єктами та між їх атрибутами [4, с. 11].

Аналіз зазначених дефініцій показав, що під системою науковці розуміють єдине ціле, що складається з сукупності взаємопов'язаних елементів та відносин між ними. Щодо визначення системи управління, то тут вчені не дійшли спільної думки. Науковець А.М. Ткаченко під системою управління розуміє організовану сукупність трудових ресурсів, засобів праці, предметів праці, необхідних для здійснення процесу управління, що є су-

мою взаємопов'язаних безперервних дій (функцій управління) з вироблення регулюючих дій на системі підприємства на користь досягнення певної мети [4, с. 17]. Дане визначення є найбільш повним та не суперечить загальній концепції управління. Представники школи соціальних систем розглядають систему управління як сукупність керованої та керуючої підсистем та зв'язувальних процесів. Р. Акофф у системі управління виділяє такі підсистеми: інформаційна система (збирає дані та переробляє їх у інформацію), система прийняття рішень (переробляє інформацію в інструкції), система контролю (встановлює, які з прийнятих рішень були помилковими та наслідки цих помилок) [2, с. 75]. Коло науковців досліджують систему управління через виокремлення її складових елементів, особливостей функціонування, властивостей та станів [2; 7; 9]. Серед спеціалістів у галузі машинобудівних підприємств існує велика кількість робіт присвячених дослідженню систем управління діяльністю цих підприємств. Проте має місце обмеженість досліджень стосовно складових елементів системи управління саме з позиції системного підходу. Науковець [4] зазначає, що підприємства машинобудування – це сама розвинута система, основна особливість якої є самостійне вироблення мети свого розвитку та критеріїв її досягнення, зміни своєї структури та функції елементів (підсистем) залежно від ступеня досягнення визначених напрямів розвитку [4, с. 15]. Автор у структурі системи управління виокремлює керуючу й керовану підсистеми та апарат управління як один з елементів системи управління. Дослідник Н.Г. Георгіаді серед складових елементів системи управління підприємств машинобудування виокремлює: суб'єкти управління, об'єкти управління, процес управління, локальні системи управління, управлінська інформація та комунікація, функції і методи управління, цілі управління, управлінські рішення [9, с. 26]. На

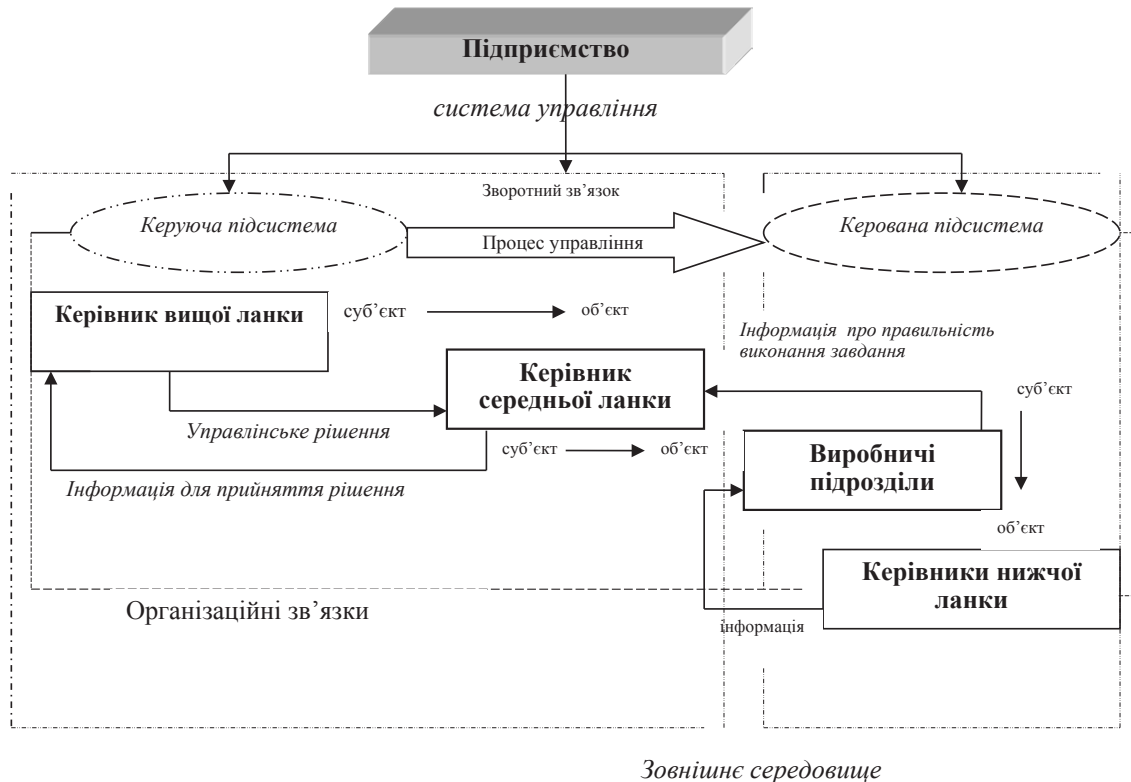

Рис. 1. Структура системи управління підприємством машинобудування

думку науковця І.В. Сіменко, до елементів системи управління необхідно віднести: суб'єкти управління, об'єкти управління, організаційну структуру управління, процес управління, організаційні комунікації, організаційну культуру [2, с. 79].

Узагальнюючи думки науковців, нами зроблено спробу побудувати структуру системи управління з виокремленням її основних елементів (рис. 1). Під структурою системи управління будемо розуміти її форму та спосіб організації елементів, що пов'язані стійкими зв'язками, які забезпечують її цілісність.

Таким чином, як видно з рисунка 1, систему управління діяльністю підприємства машинобудування можна представити як складну систему, що поєднує у собі керовану та керуючу підсистеми з наявністю та функціонуванням суб'єктів та об'єктів управління, каналів для передачі інформації, цілеспрямовану переробку цієї інформації та діяльність з підготовки та прийняття управлінських рішень [10]. Суб'єктами управління є управлінські ресурси, тобто управлінський персонал, який формує управлінські рішення шляхом впливу на об'єкт управління. В якості об'єктів управління виступає діяльність керівників середньої ланки управління, результати якої знаходять своє відображення у відповідній інформації. Діяльність роботи працівників виробництва спрямована на вивчення інформації про стан і результати фінансово-господарської діяльності. У системі управління суб'єкти, маючи вплив на об'єкти, отримують інформацію про його стан та здійснюють тим самим управлінський процес. Процесу управління відводиться важлива роль, завдяки йому реалізуються управлінські рішення [2, с. 79].

Підсумовуюче все вищевизначене та погоджуючись з думкою науковця Н.Г. Георгіаді [9, с. 46], визначимо, що сучасне підприємство машинобудування є складною, відкритою, адаптивною й само організованою системою, яка змінюється у відповідності з умовами функціонування та самостійно забезпечує умови тривалого виживання та розвитку. Система управління підприємствам машинобудування також є складною системою, для якої характерні такі ознаки: наявність єдиної мети функціонування, декілька рівнів управління, наявність підсистем, кожна з яких має свою мету функціонування, що підпорядкована загальній меті, наявність великої кількості зв'язків між підсистемами всередині кожної підсистеми, комплексним складом системи, стійкість до впливу зовнішніх та внутрішніх факторів та наявність елементів самоорганізації.

Висновки. Основний науковий результат полягає у дослідженні системного підходу як основної методологічної основи для побудови системи управління діяльністю підприємств машинобудування. За результатами дослідження зроблено такі висновки:

1. Систематизовано підходи науковців до визначення терміну «система» та визначено, що система є єдиним цілим і складається із сукупності взаємопов'язаних елементів та відносин між ними.

2. На основі оцінки поглядів вчених щодо дефініції «система управління діяльністю підприємства» нами визначена така інтерпретація: система управ-

ління діяльністю підприємства є складною, відкритою та адаптивною системою, що має загальну мету функціонування, декілька рівнів управління, наявність підсистем та елементів, які пов'язані між собою великою кількістю комунікаційних зв'язків.

3. Побудовано структуру системи управління за допомогою системного підходу. Виокремлено такі елементи системи управління: суб'єкт управління, об'єкт управління, апарат управління, процес управління, комунікаційні зв'язки, управлінські рішення.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бакута А.В. Управління підприємствами машинобудування за допомогою логістичних механізмів на шляху стабілізації галузі в післякризовий період [Електронний ресурс] / А.В. Бакута. – Режим доступу : [http:// evzdia_3_025.pdf](http://evzdia_3_025.pdf).
2. Сіменко І.В. Якість системи управління підприємствами: методологія, організація, практика : [монографія] / І.В. Сіменко ; М-во освіти і науки України, Донецьк. нац. ун. економіки і торгівлі ім. Михайла Туган-Барановського. – Донецьк : [ДОННУЕТ], 2009. – 394 с.
3. Максимова В.Ф. Внутрішній контроль економічної діяльності промислового підприємства – системний підхід до розвитку / В.Ф. Максимова. – К. : АВРІО, 2005. – 264 с.
4. Ткаченко А.М. Управління машинобудівними підприємствами на основі реструктуризації : [монографія] / А.М. Ткаченко, О.Ю. Бугрім ; Запорізька держ. інженерна акад. – Запоріжжя : ЗДІА, 2011. – 178 с.
5. Шершньова З.Є. Стратегічне управління : [навч. посіб.] / З.Є. Шершньова. – К. : КНЕУ, 1999. – 384 с.
6. Ханика Ф. Новые идеи в области управления / Ф. Ханика ; пер. с англ. – М. : Прогресс, 1969. – 482 с.
7. Месарович М. Основы общей теории систем ; пер. с англ. В.Я. Алтаева, Э.Л. Напгельбаума. – М. : Мир, 1966. – 187 с.
8. Анохін П.К. Теория функциональной системы / П.К. Анохин. – Успехи физиологических наук, 1974. – Т. 1, № 1. – С. 19-54.
9. Георгіаді Н.Г. Інтегровані системи управління економічним розвитком машинобудівних підприємств : [монографія] / Н.Г. Георгіаді. – Львів : Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2009. – 336 с.
10. Абчук В.А., Борисов А.Ф., Воронцов А.В. Система управления организацией : [учебное пособие] / В.А. Абчук, А.Ф. Борисов, А.В. Воронцов. – СПб. : Перспектива, 2010. – С. 335.
11. Космідайло І.В. Особливості ефективного управління діяльністю державних машинобудівних підприємств / І.В. Космідайло // Формування ринкових відносин в Україні. – 2014. – № 4(155). – С. 115-119.
12. Кудря Я.В. Організування у системі управління машинобудівними підприємствами / Я.В. Кудря // Економіка і держава. – 2010. – № 2. – С. 71-74.
13. Кудря Я.В. Принципи і системи управління корпораціями в машинобудуванні: суть, взаємозв'язок, значення / Я.В. Кудря // Інвестиції: практика та досвід. – 2009. – № 12. – С. 40-46.
14. Кондрашевська О.Г. Концептуальний підхід до формування механізму фінансового управління підприємствами машинобудування / О.Г. Кондрашевська // Інвестиції: практика та досвід. – 2001. – № 24. – С. 57-60.
15. Ткачова Н.П. Машинобудування України: сучасний стан та перспективи розвитку конкурентних переваг [Електронний ресурс] / Н.П. Ткачова. – Режим доступу : [http:// www.kpi.kharkov.ua/ archive/Tkachova.pdf](http://www.kpi.kharkov.ua/archive/Tkachova.pdf).
16. Бакута А.В. Сучасний стан машинобудівного комплексу України: сучасний стан та перспективи [Електронний ресурс] / А.В. Бакута. – Режим доступу : [http:// www.zgia.zp.ua/ gazeta/evzdia_2_022.pdf](http://www.zgia.zp.ua/gazeta/evzdia_2_022.pdf).